

Silvia Szabadosová
Tomáš Turzák

A család és az iskola együttműködése a nevelésben

Napjaink fontos kérdése, hogy miként lehet eredményes és jól működő kapcsolatot kialakítani az iskola és a család között. Úgy véljük, a sikeres kooperáció fontos feltétele, ha a tanárok és a szülők sokféle interakcióban működnek együtt. Tanulmányunkban a szülő-iskola kapcsolatának és szerepének elemzésével foglalkozunk.

Az iskola és a család egyik régi és jelenlegi megválaszolendő kérdése, hogy miként lehet eredményes és együttműködő kapcsolatot kialakítani a nevelés sikerességét befolyásoló tényezők között, vagyis ezen közösségek között. Tanulmányunkban a család és az iskola együttműködésének lehetőségeit tárgyaljuk, ill. ezen csoportok kapcsolatát meghatározó tényezők összességét és milyenségét vizsgáljuk.

A gyermek nevelésének első szakaszában meghatározó szerepet játszik a család, majd később ebbe a nevelési folyamatba lép be az iskola. A nevelés nem más, mint a személyiségformálás folyamata, melynek középpontjában a gyermeki személyiség strukturális egysége áll. A gyermekre mindenekelőtt a szülői minta van hatással, meghatározó a szülők életstílusa, viselkedésük, hagyományai,

ik, végzettségük, értékorientációjuk, ugyanakkor más emberekhez való attitűdjeik is. A gyermek egy család tagja, ezért hatékony iskolai munka nem képzelhető el a családdal való megfelelő kapcsolat kiépítése nélkül. A nevelés alapvető közösségeinek tehát a család és az iskola koordinált, aktív együttműködésének elsődleges célja a gyermek személyiségének optimális és harmonikus fejlesztése fizikai, pszichikai, szociális és kulturális téren egyaránt. Egyetérthetünk Varga Istvánnal, miszerint a család a legkorábbi életkortól kezdve hat a fejlődő egyénre, alapvető érzelmi és viselkedési modelleket visz be a személyiségbe, és ezeket mint diszpozíciókat tovább visszük az életbe (In: Dombi, A. et al., 2004, 228). Bujna szerint a család az egyéni világlátás, identitás forrása, a külvilágra vonatkozó információk közvetítője, értékelője az egyén felé. Továbbá írja, hogy a család játssza a legfontosabb szerepet az önértékelés és az énkép kialakulásában (In: Dombi, A. et al., 2004, 231).

A pszichológusok szerint az oktató-nevelő munka öt alappillér együttesen nyugszik: a tanuló – tananyag – tanár – csoporton belüli kapcsolatok – valamint a szülő összességén. A szakemberek véleménye szerint épp a szülő az, aki a legbefolyásosabb tényezőként hat az edukáció folyamatában. Ennek értelmében a tanárok és az iskola csak akkor érhetnek el tartós sikereket és eredményeket, ha a szülői háttér támogató, és az együttműködés biztos alapokon nyugszik. A szülők aktív szereplői az iskolai életnek, buzdítják, támogatják csemetéjüket a tanulásban, s akik nemcsak az iskolai munka kritikusaik, hanem saját munkájuk bírálói is egyben (Hartl, Hartlová, 2000). A gyermek számára fontos, hogy a szülők biztosítsák a megfelelő körülményeket a tanuláshoz, illetve segítsék és figyelemmel kísérik iskolai teljesítményét. A család és az iskola olyan intézmény, amely az egyén szocializációs folyamatának meghatározó alapköve. Meghatározzák az egyén fejlődését, életfilozófiáját, személyiségét, részt vesznek az egyén kultiválásának minden apró mozzanatában.

Az évek során mindkét intézmény, mind a család, mind az iskola gyökeres változásokon ment keresztül. Szerepük, funkciójuk, feladatkörük egyes elemeiben szükségszerűen módosultak a társadalmi, gazdasági,

technológiai változások hatására.

Az iskola mint a külvilágtól elzárt és elszigetelt közeg elképzése lassan feloldódni látszik, ezért – eleget téve a társadalmi elvárásoknak – ki kell tárnia kapuit az őket körülvevő valóság felé, valamint igyekeznie kell megfelelő közeget kialakítani az együttműködés lehetőségének, és érdekeltté tenni más személyeket is a nevelési-oktatási folyamat területén. A családnak is nagyobb felelősséget kellene vállalnia gyermekeik képzésében és nevelésében. Ez alatt azt értjük, hogy ne csak passzív befogadói legyenek az iskola által kínált lehetőségeknek, hanem vállalják a szülők magukra kompetenciájuk rájuk háruló részét, ezzel közös felelősséget vállalva az edukáció eredményeiért. További problémaként merül fel, hogy ki legyen a közös együttműködés kezdeményezője – a szülők úgy vélekednek, ez az iskola feladata, az iskola nézete szerint viszont a szülőkre hárul az együttműködés kezdeményezése. Vašátková és Fáberová (In: Janiš, 2001) úgy gondolják, hogy a kezdeményezésnek elsősorban az iskola részéről kell megjelennie, valamint az iskolának ismételtten kell törekednie a szülői érdeklődés és

együttműködés iránt. Az iskola mint oktató-nevelő intézmény csak akkor működhet eredményesen, ha a tanulói érdeklődésre épít, és figyelembe veszi a tanulók és szüleik érdekeit. Ennek feltétele a kölcsönös partneri viszony kialakítása, melynek meghatározó eleme a kölcsönös bizalom és tisztelet. Dombi (2004, 103) szerint szükség van egyfajta összehangolódásra nevelő és szülő között, amely kölcsönös elfogadason, tolerancián, a gyerek érdekében való együttműködésen alapul. Ezt a kapcsolatot felelősség, empátia, egymás elfogadása, a kompetenciák kölcsönös elismerése jellemzi. A szülő – pedagógus viszonyt befolyásoló tényezők közé tartozhat, ha a tanár nem tudja megtalálni a közös hangot a szülőkkel, előítéleteket támaszt a szülőkkel szemben, lekezelő viselkedést tanúsít irányukba. Ugyanakkor ez a negatív viszonyulás fordítva is megtörténhet, és sajnos napjaink viselkedési megnyilvánulásaira jellemző a túlzott szülői agresszió is. Épp ezért szükséges a szülő és az iskola kapcsolatának megújítása.

A szülő – iskola kapcsolatára rányomta bélyegét a rendszerváltás előtti korszak, a szocialista ideológia,

amely ezen intézmények egyenlőtlen kapcsolatát határozták meg. Az iskola nevelési céljai gyakran eltérőek vagy ellentétesnek bizonyultak a család nevelési céljaival szemben. Meghatározó volt az a vélemény, miszerint helytelen, ha a szülő beavatkozik az iskola munkájába. Mára azonban ártéltelmeződtek a szerepek, és kétség sem fér hozzá, hogy mind a szülők, mind az iskola az edukáció fontos résztvevői.

A pedagógus és a szülő főbb kapcsolattartási formái közé tartozik a szülői értekezlet, nyílt nap, fogadó óra, individuális konzultáció, családlátogatás, szülői munkaközösség, iskolai ünnepélyek és rendezvények, kirándulások, sportrendezvények szervezése; újabban pedig elterjedt tendencia a szülők részére beszélgetéseket és különböző témájú előadásokat rendezni (pl. a gyerekek problémás viselkedése), valamint az iskolaujságon és internetes oldalon keresztül tájékoztatni a szülőket (Kurincová, V., 2008). Nálunk még nincs elterjedőfélben, azonban az EU és az USA egyes országaiban sikeresen alkalmazzák a szülők tanítását kurzusok, szemináriumok és programok formájában. Ezen találkozók

célja a szülők megfelelőbb felkészítésének biztosítása az iskolai ügyek részvételében.

Lassan a szülőkből is tudatosul, hogy aktív résztvevői lehetnek az iskolai életnek, például a szülői munkaközösség tagjaként, ezáltal befolyásolni tudják a tanítás menetét, hozzásegítve az adekvát iskolai légkör megteremtését is. Azonban ezen felvilágosult szülők száma még mindig kevésnek mondható. A szülők többségénél még mindig túlsúlyban tapasztalható az iskola kritizálása, ez ugyanis sokkal könnyebb, mint időt rászánva bekapcsolódni és hozzájárulni az iskolai élethez. Tudatosítanunk kell viszont, hogy nem minden iskola hajlandó a különböző tevékenységeket akceptálni a szülőknek, ezért kell törekedni a bizonyos kö-zéput megtalálására.

M. Rabušicová és K. Emmerová (2003, 141 – 151) új perspektívából – elsősorban az angolszász irodalom elemzése alapján – közelítik meg a szülők szerepét és kapcsolatát az iskolához. Kutatásukból az következik, hogy a szülők négyféle alapvető szerepet tölthetnek be: kliens (megrendelő), partner, polgár és mint probléma.

A megrendelő típusú viszonyulás fő mechanizmusa a szülők szabad iskolaválasztásának lehetősége. Ez a lehetőség az iskolákat versenytárs pozícióba kényszeríti, és nyomást gyakorol az iskolára a minél jobb feltételek megteremtésére, kiváló eredmények elérésére és egyéb szolgáltatások lehetőségére, amely minden ügyfél igényeinek megfelel. A szabad iskolaválasztás lehetőségének az intenzívebb együttműködést kellene eredményeznie a szülőkkel, akiknek ezáltal alkalmuk nyílik részt venni az iskolai munkában. Ez a feltételezés azonban igencsak problémás, mert az egyik szempontból a kliensnek joga van igényt tartania elvárásai teljesítésére, a másik oldalról nézve viszont nem kell, hogy érvényre juttassa azokat. Megnyilatkozásának döntése az iskolát illetően egyedül tőle függ.

A partneri viszony mindkét félnek egyforma jogokat kínál. Az ilyen viszonyban a tanár nem az egyedüli szakember szerepében jelenik meg, hanem a szülők nézeteit elfogadva gazdagítja saját munkáját. A szülők nem szakemberek, a neveléssel kapcsolatban azonban vannak saját tapasztalataik, gyermeküket ők ismerik a legjobban, éppen ezért olyan fonto-

sak információik a tanár számára.

A polgár szerepét magukra öltő szülők az iskolával szembeni felelősségteljes jogérvényesítést és kötelelőségteljesítést vállalják. Ebben az értelemben szükséges megkülönböztetni individuális és kollektív jogokat.

M. Rabušicová, V. Čiháček, K. Emmerová, K. Šedová (2003, 309 – 320) a szülő kapcsolatát az iskolához problémaként fogják fel. Ez a viszony szerintük három alakot ölt. Az első csoportba tartoznak azok a szülők, akiket *függetlennékként* jelölhetünk meg. Ők minimális kapcsolatot ápolnak gyermekük iskolájával. A tanárokkal csak ritkán kommunikálnak, és gyermekeik iskolában elért eredményeiről többé-kevésbé közvetítve értesülnek. Az iskolát tolerálják, de nem érzik az együttműködés szükségességét. Elsősorban gyermekeik individuális fejlődése érdekli őket, ennek érdekében biztosítják a tanulás alternatív forrásait is, pl. a korrepetálást. Ezek a szülők teljesítik kötelességeiket, de olyan keretek közt, amelyet saját maguk szabnak meg. A második csoportot képezik az ún. *rossz szülők*. Ők rendszerint nem mutatnak nagy érdeklődést az oktató-nevelő folyamat iránt, és nem támogatják gyermekeik tanulmányait. Az iskola által kínált lehetőségek és az iskola koncepciója sem kelti fel különösképpen az érdeklődésüket. A szülők ezen csoportja azt az érzetet kelti, mintha ignorálnák az iskolát. Ezek a szülők akkor kommunikálnak az iskolával, ha valamilyen probléma körvonalazódik gyermekükkel kapcsolatban. A harmadik csoportba tartoznak azok a szülők, akiket *igyekvőknek* nevezünk. Ők hajlandóak az együttműködésre, részt vesznek a különböző találkozók-on, a gyermek otthoni felkészülésében az oktatásra, és támogatják az iskolát, a tanárokat. Viszont ezek a szülők gyakran megkívánják a tanártól, hogy rendszeresen informálják őket a gyermek előrehaladásáról, beszámoljanak pedagógiai eljárásairól. A probléma forrása ebben az esetben az időigényes kommunikáció lehet.

A szülő és az iskola együttműködése, melynek jelentősége fokozatosan növekszik, napjainkban fontos részét képezi az edukációnak. Bármely szempontból is tekintünk a szülők és az iskola viszonyára, tudatosítanunk kell egy nagyon fontos dolgot, még-hozzá azt, hogy minden szülő más. Minden gyermek, minden tanár, ösz-

szefoglalva: mindenki más. Nagyon nehéz olyan utat választani, amely megfelelné mindenkinek. Törekednünk kell egymás tiszteletben tartására, és próbáljunk olyan hozzáállást választani, amely – még ha nem is ideális mindenki számára – elfogadható a többségnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

BUJNA, E. 2004. *Család-formák, család-típusok, nevelési attitűdök*. In: DOMBI, A., OLÁH, J., VARGA, I. 2004. *A nevelélmélet alapkérdései*. Szeged: APC-Stúdió, o. 231-241. ISBN 963-9135-69-0

DOMBI, A. 2004. *A nevelő-szülő kommunikáció tartalmi kérdései*. In: DOMBI, A., OLÁH, J., VARGA, I. 2004. *A nevelélmélet alapkérdései*. Szeged: APC-Stúdió, o. 100-105. ISBN 963-9135-69-0

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2000 *Psychologický slovník*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-303-X.

JANIŠ, K. 2001. *Rodina a škola*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-170-8.

KURINCOVÁ, V. 2008. *Rodina a jej miesto v systéme výchovy dieťaťa so špeciálnymi edukačnými potrebami*. In: SEIDLER, P. - ŽOVINEC, E - KURINCOVÁ, V. 2008. *Edukácia a inklúzia žiakov so špeciálnymi potrebami*. Nitra :PF UKF v Nitre, ISBN:978-80-8094-292-2

RABUŠICOVÁ, M., ČIHÁČEK, V., EMMEROVÁ, K., ŠEĐOVÁ, K. 2003. *Role rodiča ve vzťahu ke škole*. Empirická zjištění. *Pedagogika*, 53, č. 3, s. 309 – 320.

RABUŠICOVÁ, M.; ŠEĐOVÁ, K.; TRNKOVÁ, K.; ČIHÁČEK, V. 2004. *Škola a (versus) rodina*. Brno: MU, 176 s. ISBN 80-210-3598.

RABUŠICOVÁ, M.; EMMEROVÁ, K. 2003. *Role rodiča ve vzťahu ke škole- teoretické koncepty*. *Pedagogika*, roč. LIII, č. 2, s. 141-149. ISSN 3330-3815.

VARGA, I. 2004. *Családi szocializáció, mint személyiségfejlesztő tényező*. In: DOMBI, A., OLÁH, J., VARGA, I. 2004. *A nevelélmélet alapkérdései*. Szeged: APC-Stúdió, o. 226-230. ISBN 963-9135-69-0

Mgr. Silvia SZABADOSOVA

Katedra pedagogiky
Pedagogická Fakulta, UKF v Nitre
Dražovská cesta 4
Nitra 949 01
silvia.szabadosova@ukf.sk

Mgr. Tomáš TURZÁK

Katedra pedagogiky
Pedagogická Fakulta, UKF v Nitre
Dražovská cesta 4
Nitra 949 01
tomas.turzak@ukf.sk